

**La indústria òptica
més gran d'Espanya
era a l'Hospitalet:
història de l'empresa
INDO (1943-2007)**

Natalia Piernas Gallego

La indústria òptica més gran d'Espanya era a l'Hospitalet: història de l'empresa INDO (1943-2007)

Natalia Piernas Gallego

Llicenciada en Història per la UB

INDO va ser una de les grans empreses de Santa Eulàlia, el barri industrial de l'Hospitalet per excel·lència. No tenia l'antiguitat de les grans empreses tèxtils (Trinxet, Tecla Sala, Caralt, Trias, Rifà), metal·lúrgiques (Farga, Escorsa) o del sector de la construcció (Cosme Toda, Llopis...), però aviat va adquirir una gran importància econòmica i social, arribant a ser una de les cinc primeres empreses del sector òptic a Europa.

El que es coneix genèricament com a INDO era en realitat un conjunt empresarial format per **INDO** (Industrial Nacional de Óptica, SA), **MAGSA** (Manufacturas de Armazones y Gafas, SA) i **SACO** (Sociedad Anónima de Cristales Ópticos). Fabricaven i comercialitzaven lents oftàlmiques, muntures per a ulleres, ulleres de sol i maquinària pròpia. A partir de 1946, cosa insòlita en l'època, començaren les exportacions i arribaren a tenir filials a diversos països.

1. LA RECERCA

L'inici d'aquest estudi va ser un correu electrònic rebut el mes de gener de 2015 a través de la xarxa professional LinkedIn on Eugenio Cea, extreballador de l'empresa INDO, em comentava que si m'agradava la història d'empresa m'agradaria veure unes imatges antigues d'aquesta empresa i em deixava un enllaç per accedir-hi.

No me'n sabia avenir! Aquelles fotos mostraven una part de la història d'INDO de l'Hospitalet i em van entusiasmar. Volia tenir més informació sobre aquelles imatges, sobre la història d'INDO, m'interessava conèixer què va passar amb aquella empresa que durant dècades havia format part de la fesomia del barri de Santa Eulàlia i havia estat entre les primeres companyies de la indústria òptica europea.

Gràcies a Eugenio Cea, Cristóbal Martín i Dámaso Mayoral, extreballadors de l'empresa, em vaig posar en contacte amb antics treballadors i treballadores de la companyia que em van parlar de la seva experiència a INDO. Així va néixer l'exposició *La INDO de l'Hospitalet: memòria gràfica d'una empresa*, que es va exposar al Centre

Cultural Santa Eulàlia el novembre de 2015 i a la Biblioteca Central Tecla Sala de l'Hospitalet, de gener a març de 2016.

2. ELS ORIGENS D'INDO

La Industria Nacional de Óptica va ser fundada pels germans Cottet, a Sevilla, cap a les acaballes de 1937 i començament de 1938.¹ Els germans Fernando, Rolando i Renato Cottet Monet tenien un establiment d'òptica a l'avinguda Portal de l'Àngel, número 12, de Barcelona, fundat pel seu pare, Constantino Cottet. Aquest havia nascut el 1865 a la regió francesa del Jura i havia vingut a Barcelona per a l'Exposició Universal de 1888. Com que va quedar gratament impressionat per la ciutat, hi va establir el seu negoci el 1902.

Amb l'esclat de la Guerra Civil, els germans Cottet marxaren fora d'Espanya. A la tornada, l'any 1937, buscaren un local a Bilbao per establir-s'hi, però com que no el van trobar, decidiren que el millor lloc per muntar un taller d'òptica, amb els mitjans econòmics de què disposaven en aquells moments, era a Sevilla: «[...] hemos decidido montar el referido taller de superficies en Sevilla, ya que indiscutiblemente es la mejor ciudad de España para estas especialidades, teniendo presentes las actuales circunstancias y las del día de mañana».²

El 1939, acabada la guerra, es traslladaren a Barcelona, al carrer de Blesa número 47, al barri del Poble Sec, amb una plantilla de 40 persones dedicada a la manufactura de muntures i ulleres.

Els germans Cottet, amb un perfil comercial, varen contractar el 1941 l'enginyer industrial Cristóbal Garrigosa (Logroño 1906-Barcelona 1972), diplomad per l'École d'Optique de París, que era, aleshores, un dels pocs titulats en òptica d'Espanya.

A començaments de la dècada dels anys quaranta, l'empresa tenia fàbriques a Madrid, Barcelona i Mas de las Matas (Terol) i tallers a Madrid, Barcelona i Sevilla, tal com es podia veure en una fotografia de l'estand de la Industria Nacional de Óptica (INDO) a la Feria de Muestras de Barcelona, de l'any 1942. És en aquest any quan es va constituir a Barcelona el grup d'empreses que conformarien el que coneixem com a INDO: **INDO** (Industrial Nacional de Óptica, SA), **MAGSA** (Manufacturas de Armazones y Gafas, SA) i **SACO** (Sociedad Anónima de Cristales Ópticos).

Al cap de quatre anys de funcionament, les instal·lacions del carrer de Blesa van resultar insuficients i s'inicià el trasllat d'INDO als terrenys que s'havien adquirit al barri de Santa Eulàlia de l'Hospitalet de Llobregat. Els terrenys havien tingut un ús agrícola fins aquells moments, com bona part del terme del municipi. La nova localització oferia diversos avantatges: proximitat a Barcelona i bona comunicació, terrenys a millor preu i un entorn industrial.

¹ FERNÁNDEZ, 1987, pàg. 12-14.

² FERNÁNDEZ, 1987, pàg. 12.

El 25 de maig de 1943, Rolando Cottet Monet, com a director gerent de Manufactura de Armazones y Gafas, SA (MAGSA), domiciliada a l'avinguda Portal de l'Àngel de Barcelona, sol·licità a l'Ajuntament de l'Hospitalet «instalar una fábrica de armazones y de gafas en el local de su propiedad en calle Santa Eulalia, 191-201»,³ adjuntant una memòria descriptiva de les instal·lacions i els plànols de l'edifici.

La fàbrica ocupava el solar situat entre els carrers de Santa Eulàlia, Amadeo Torner i Clotet, amb una superfície de 1.520 m², i constava de dues naus laterals separades per un pati central de 12 metres d'amplada.

El trasllat a les noves instal·lacions de l'Hospitalet de Llobregat es va fer de manera gradual i en primer lloc va marxar MAGSA. És interessant transcriure les causes que van motivar el trasllat de la divisió de muntures i ulleres de sol del barri del Poble Sec (Barcelona) a l'Hospitalet, autoritzat el 12 d'abril de 1943 per la Delegación Provincial de Industria:

«En primer lugar, los actuales locales resultaban insuficientes para desarrollar en ellos la fabricación con el volumen necesario, para asegurar el consumo nacional. Iniciada la fabricación con el solo objeto de producir gafas y armaduras para uso oftálmico, bien pronto los pedidos directos e indirectos de los Ministerios del Aire, Obras Públicas, etc. han obligado a ampliar y crear secciones destinadas a fabricar gafas de aviación, cúpulas para brújulas, óptica para aeroplanos, sistemas luminosos para boyas marinas, etc. En los nuevos locales no sólo se ha previsto el espacio para el desarrollo de las antedichas fabricaciones, sino que se dispone de solar para elevar en su día nuevas edificaciones destinadas a la construcción de monturas y aparatos de óptica de precisión, instrumentos de a bordo, transportadores, reglas y plantillas de dibujo, etc., a medida que las necesidades nacionales lo exijan y dentro del cuadro que permiten las instalaciones industriales, la especial mano de obra y la plantilla técnica que la empresa posee [...]. En su lugar fue necesario afrontar la edificación del nuevo local para el mejoramiento de las condiciones de higiene y seguridad en el trabajo con arreglo a las últimas disposiciones del Ministerio [...]».⁴

En augmentar la producció es necessitava més espai fora del nucli urbà, amb capacitat per instal·lar-hi noves màquines, amb més possibilitat de ventilació dels processos industrials, higiene i seguretat. A més, a la nova fàbrica es van tenir en compte aspectes de tipus social com el servei de menjador per als treballadors, espais per a lavabos i dutxes.

Per a la fabricació de les muntures d'ulleres es treballava com a matèria primera el cel·luloide en xapes de 5 a 6 mm de gruix. Aquest material, altament inflamable, s'emmagatzemava a la part del darrere de l'edifici, i es varen instal·lar boques de regatge i extintors a les naus com a mesures de seguretat.

³ Arxiu Municipal de l'Hospitalet (AMH), expedient d'obres 12709.

⁴ Idem.

Vista aèria de les instal·lacions de l'empresa INDO de l'Hospitalet, al carrer de Santa Eulàlia cantonada amb el carrer Amadeu Torner, 1960. Les naus originals de l'any 1943 corresponen als dos edificis situats a l'angle inferior esquerra de la imatge. Foto cedida per Cristóbal Martín.

Tota la instal·lació de la maquinària es va dur a terme segons les directrius de Cristóbal Garrigosa, director tècnic de la fàbrica. La maquinària anava destinada a les seccions de tallat, mecanitzat, muntatge i polidores.

A l'abril de 1945,⁵ Fernando Cottet, com a propietari de la fàbrica, sol·licità permís a l'Ajuntament de l'Hospitalet per a la instal·lació d'un grup electrogen, per evitar la paralització de la fàbrica com a conseqüència de les restriccions del consum elèctric. Igual que a Can Trinxet, la gran empresa tèxtil situada just a la vorera del davant, i a la resta d'empreses del municipi i de Catalunya, durant la dècada dels quaranta es van patir talls de subministrament elèctric que dificultaren la producció.

El 1946, INDO va fabricar les primeres lents bifocals foses i van començar les exportacions. Les gestions comercials dels Cottet serien fonamentals per aconseguir nous clients a l'estranger. La qualitat de les ulleres INDO va ser reconeguda de bon començament no només a Espanya, sinó també a l'exterior, com ho demostra el fet que es va fer publicitat de les ulleres models «Covadonga» i «Oslo» destinades a Holanda, el primer país a on es va exportar. El lema que va acompanyar la trajectòria de l'empresa va ser «qualitat en òptica».

⁵ Arxiu Municipal de l'Hospitalet (AMH), expedient d'obres 14569.

El 1949 va acabar el trasllat a l'Hospitalet de tota la fabricació de lents, que feia la Sociedad Anónima de Cristales Ópticos (SACO), que encara quedava al carrer Blesa. Davant l'escassetat de matèria primera, es va realitzar, per primer cop a Espanya, la fusió de vidre òptic a les pròpies instal·lacions de l'empresa.

Com a moltes de les empreses de l'època, la tasca social hi tenia un paper destacat. La terrible situació social i econòmica de la classe treballadora en els primers anys quaranta va portar alguns empresaris a endegar diverses iniciatives que pretenien pal·liar-la, i alhora prevenir possibles mobilitzacions.

Els baixos salaris venien fixats per les institucions polítiques i sindicals del règim. Moltes empreses intentaven esquivar les lleis repartint lots de menjar i pagant uns plusos. A INDO van aconseguir carregaments d'arròs i oli de cacauet, que es distribuïren en lots setmanals.⁶

El pas següent va ser la creació d'un menjador a la pròpia empresa, l'any 1943. INDO va ser la segona empresa a Barcelona, darrere d'Olivetti, a instal·lar un menjador per als treballadors.

També cal recordar que, en aquella època, el que avui coneixem com Seguretat Social gairebé no existia. Les mutualitats feien bona part de les seves funcions, però el franquisme les eliminà o intentà absorbir-les dins de l'Organización Sindical Española (OSE). INDO va crear una entitat gestionada pel propi personal de l'empresa, per garantir uns ingressos en cas de malaltia. Fou el primer pas de Mutua INDO de Previsión Social, una mutualitat que va proporcionar serveis assistencials i mèdics a la plantilla durant dècades.⁷

Paral·lelament, s'endegaren activitats socials i culturals. L'any 1941 es creà el Grupo de Empresa Cottet, un dels grups d'empresa que impulsava Educación y Descanso, organisme dependent de l'Organización Sindical Española (OSE). L'any 1944 tenien equip femení de bàsquet, grup de teatre i organitzaven un concurs de fotografia.⁸ Els anys 1944 i 1945, aquest equip de bàsquet va guanyar el primer i el segon Campeonato Nacional Femenino para Productores.⁹

Un episodi de la història de l'empresa que il·lustra la situació política del moment va ser la detenció, a les instal·lacions de l'Hospitalet, de Cristóbal Garrigosa, aleshores membre del PSUC, al juliol de 1948. Quan Garrigosa va tornar a la fàbrica, el 1950, els treballadors el van rebre amb flors i aplaudiments.¹⁰

⁶ FERNÁNDEZ, 1980, pàg. 21.

⁷ FERNÁNDEZ, 1980, pàg. 21.

⁸ *La Vanguardia Española*, 12 abril 1944.

⁹ *La Vanguardia Española*, 12 juliol 1945.

¹⁰ LÓPEZ RAIMUNDO, 1993, pàg. 161-162.

Treballadores de MAGSA en la comprovació d'ulleres, 1960. Foto cedida per Cristóbal Martín.

3. CREIXEMENT I DESENVOLUPAMENT D'INDO

Durant la dècada dels anys cinquanta i seixanta, INDO va viure una etapa de creixement i desenvolupament que va anar en paral·lel al desenvolupament de l'òptica a Espanya i a la indústria en general.

Cristóbal Garrigosa, amb una vocació per a la investigació i la creació d'instruments de precisió, havia traslladat a l'empresa les seves capacitats i es van començar a crear aparells de precisió.

El 1950, formant part de SACO, es va crear el departament d'Unilux, en el qual es tractaven i acolorien les lents òptiques amb la tecnologia més avançada.

Durant tota la dècada se succeïren diferents cursos de capacitació professional per a òptics, on Rolando Cottet i Cristóbal Garrigosa van tenir una aportació destacada. Cottet va ser president del gremi d'òptics i Garrigosa president de la Comissió barcelonesa de la Cruzada de Protección Ocular i promotor dels cursos, juntament amb d'altres personalitats de l'òptica espanyola.

El curs de Perfeccionament Oftalmològic que va tenir lloc a Barcelona el maig de 1952 va comptar entre les seves activitats amb la visita dels participants a la fàbrica INDO per tal de conèixer la fabricació de les muntures i la fusió i tallat de vidres òptics, així com la fabricació de les lents Unilux, que van situar l'empresa en l'àmbit més competitiu en relació amb la fabricació estrangera.

El mes de maig de 1952 es va aconseguir una nova fita quan les vendes d'INDO assoliren la xifra rècord d'1.003.373,30 pessetes. Com una de les empreses destacades de la dècada dels cinquanta, INDO va rebre el títol d'Empresa Modelo (1953) de mans del govern espanyol.

El 1954, Industria Nacional de Óptica SA canvià de nom per Industria de Óptica SA, per diferenciar-se de les empreses de l'INI (Instituto Nacional de Industria). Cristóbal Garrigosa entrà com a soci a formar part de la gerència de l'empresa.

Durant tots aquest anys, com a conseqüència de la política d'autarquia, per aconseguir les planxes de cel·luloide amb què es fabricaven les armadures de les ulleres s'havia de demanar permís al ministeri de Comerç de Madrid per a la importació de la matèria primera.¹¹

L'expansió productiva de l'empresa va provocar l'ampliació de les instal·lacions fabrils de Santa Eulàlia. La primera fàbrica de 1943 consistia en dues naus paral·leles de dues plantes, separades per un passadís central. Els anys 1950, 1951 i 1965 es van construir nous edificis que van triplicar la superfície de la factoria i es van afegir noves plantes a les ja existents.¹²

El febrer de 1958, Rolando Cottet fou nomenat regidor delegat d'Afers Generals de l'Ajuntament de l'Hospitalet. La seva designació va formar part d'una profunda renovació del personal polític de la que ja era la segona ciutat de Catalunya en nombre d'habitants. Els canvis van començar per l'alcaldia, amb el nomenament de Ramon Solanich, metge de professió i procedent de la gran empresa tèxtil local Tecla Sala. També foren designats per al nou consistori Jorge Riviere, d'Altos Hornos de Cataluña SA, i José Matías España Muntadas, de La España Industrial. Per tant, es pot dir que el gran canvi polític que s'estava produint a Espanya en aquell moment, amb el creixent poder dels tecnòcrates, va tenir el seu reflex a la ciutat, i la direcció d'INDO hi va jugar un paper protagonista.

A més, l'obra catequista dels Cottet va ser un element important en el desenvolupament de les seves empreses. D'una banda, era habitual la presència del pare Cortés, capellà jesuïta, en horari laboral. D'altra, l'edificació del col·legi Santa Juana de Chantal, construït amb l'ajut econòmic del matrimoni format per Rolando Cottet i Jane Sebile, al costat de l'església de Santa Eulàlia de Provençana, molt a prop de l'INDO, va tenir una especial significació per a la família Cottet. Amb una capacitat per a 600 alumnes, un cop acabats els estudis, algunes de les noies varen entrar a treballar a l'empresa.

Per conèixer com era la ciutat de l'Hospitalet vers el 1960, és interessant consultar l'obra d'Emiliano Villagrasa *Una ciudad en marcha: Hospitalet de Llobregat*. Villagrasa

¹¹ BOE, 24 de marzo de 1959.

¹² AMH Expedients d'obres 20050, 21654, 21987 i 1965 – 330 i 341.

fa un recorregut per la història, la cultura, l'economia i la indústria de la ciutat. De l'INDO va destacar: «La mayor industria productora de gafas en España se halla en Hospitalet», perquè a la dècada dels anys seixanta el grup d'empreses INDO comptava amb una plantilla de 1.074 treballadors, dels quals 700 es trobaven a la fàbrica de l'Hospitalet. A la planta es realitzaven pràcticament tots els processos necessaris per a la fabricació d'ulleres, lents i maquinària. La major part del personal de la cadena de muntatge eren dones.

Dels comentaris de la visita a les instal·lacions de MAGSA, es pot resseguir una part del procés de producció de les ulleres:

«Se aplican métodos modernos de racionalización del trabajo. Nadie está parado. En la cadena interminable del montaje de armazones, nadie aguarda a nadie. Cada empleado realiza una sola labor, en la que ha adquirido una gran especialización y que le permite el máximo rendimiento.

»Nos llama la atención la rapidez con que se mueven las manos de unas muchachas. Están pegando plaquetas con una rapidez y precisión increíbles.

»Casi todas las operarias saben hacer diez o doce operaciones por lo menos, y un diez por ciento del personal puede actuar indistintamente en cualquier fase de fabricación.

»—Hasta su total acabado, ¿cuántas fases requiere la fabricación de una gafa? —Aproximadamente unas 130.

»—Observo que las varillas, tornillos, bisagras, etc., se fabrican allí mismo.

—En efecto —me dice el Sr. Cruañas—. INDO ha logrado casi una completa autonomía. Las dificultades con que hemos tropezado en nuestros inicios nos han llevado a crear un complejo industrial que, en contraste con las fábricas de óptica de otros países, que se especializan en un determinado aspecto de la producción, ofrece la originalidad de producir todos los complementos necesarios para el ciclo completo de fabricación en gafas, tornillos, bisagras, pernos, etc. Igualmente, en cristales tenemos fundición de vidrio, moldeo, tallado, coloreado, incluso la mayor parte de la maquinaria se construye en nuestros talleres mecánicos.»¹³

La visita continuava amb un recorregut per la fabricació de lents (SACO), els tallers de disseny i confecció de la pròpia maquinària, els menjadors i el consultori mèdic. Destacava també, a nivell esportiu, que l'empresa comptava amb una pista esportiva als terrenys de la fàbrica, on jugaven un equip masculí d'handbol i un de femení de bàsquet. L'equip femení, el Club Deportivo Cottet, es va proclamar campió d'Espanya el 1960 i campió de Catalunya els anys 1962 i 1963.

¹³ VILLAGRASA LARIZ, pàg. 214 i 215.

Forns de fosa de vidre a l'Hospitalet, 1960. Foto cedida per Cristóbal Martín.

En aquells anys, INDO exportava ja a més de 40 països: Estats Units, Mèxic, Cuba, Guatemala, Costa Rica, Puerto Rico, Panamà, Guaiana britànica, Colòmbia, Perú, Xile, Bolívia, Brasil, Uruguai, Islàndia, Noruega, Suècia, Finlàndia, Dinamarca, Anglaterra, Bèlgica, Holanda, Suïssa, Grècia, Turquia, Síria, l'Iraq, Líban, Índia, Tailàndia, Hong-Kong, Singapur, Filipines, Austràlia, Portugal, Sudàfrica, Angola, Moçambic, Egipte, Kenya, Tanganyika, Àustria, Veneçuela i Alemanya, la qual cosa representava un volum d'un 30% de la producció total.

La dècada dels anys setanta va començar amb canvis a la direcció del grup d'empreses INDO per la mort de Cristóbal Garrigosa i la jubilació de Rolando Cottet. Es van nomenar administradors generals i gerents del grup Jorge Cottet Sebile, fill de Rolando Cottet, i Antonio Garrigosa Ros, nebot de Cristóbal Garrigosa.

El 1971, la societat canvia la denominació social de l'entitat per INDO INTERNACIONAL SA. El 1973 es va realitzar una nova ampliació de les instal·lacions, construint a l'últim espai que quedava sense edificar al carrer de Santa Eulàlia. El nou edifici centralitzava les diferents oficines directives, administratives i tècniques a l'Hospitalet. A la façana de l'entrada, destacava un mural ceràmic, obra de l'artista valencià Julio Bono, amb un gran sol que es va convertir en distintiu de l'INDO de l'Hospitalet, i el logo de la companyia.

La plantilla que el 1974 conformava el grup d'empreses INDO era de 2.000 persones. Aquell mateix any es va produir una descentralització de la fabricació amb el trasllat a la nova factoria de Tortosa de tota la producció de muntures i ulleres de sol d'acetat.

Departament d'administració de SACO, 1960. Foto cedida per Cristóbal Martín.

Una fita destacada per al desenvolupament de la secció de béns d'equipament va ser el disseny i fabricació per part del personal tècnic de la mateixa INDO d'una màquina automàtica de bisellar, la INDOMATIC, que va tenir gran èxit entre els professionals òptics a Espanya.

D'altra banda, en aquells anys era habitual a les empreses, i constava al conveni de treballadors, que quan una dona es casava deixés de treballar-hi i se li donés una compensació econòmica coneguda com «el dot». Això a INDO equivalia a un mes de sou per any treballat, la qual cosa podia significar moblar el pis. Aquesta pràctica va continuar fins a finals dels setanta, quan les dones van decidir que la seva millor compensació era tenir feina.

Com en la majoria de les empreses grans d'aquella època, va ressorgir-hi el moviment obrer a començaments de la dècada de 1970. L'any 1969 hi va haver un primer intent de mobilització per demanar canvis en l'organització de la feina, però va fracassar per pressions de l'empresa. Les eleccions sindicals de 1971, però, van ser el detonant per posar en marxa un cicle reivindicatiu que finalment va assolir transcendència nacional.

El setembre de 1971, militants de moviments socials clandestins convoquen una assemblea en què denuncien la inoperància dels representants sindicals existents (els jurats d'empresa) i plantegen que l'assemblea faci una plataforma reivindicativa i esculli una comissió obrera per negociar les demandes.¹⁴ Era l'esquema d'acció habitual del moviment obrer antifranquista, que havia donat molts bons resultats, tot i que amb

¹⁴ Full volant. Centre de documentació CELH (Centre d'Estudis de l'Hospitalet).

un cert risc. La mort d'un obrer a la SEAT pels trets de la policia, el mes següent, ho posaria en evidència.

En aquella assemblea es van fixar unes reivindicacions: pujada lineal de sous de 500 pessetes, jornada setmanal de 44 hores i la que seria la gran consigna, «igualtat de sous entre homes i dones». En aquell moment, segons alguns testimonis, les diferències salarials entre gèneres oscil·laven entre el 20 i el 30%. No és estrany que aparegués aquesta petició, perquè la majoria de les 200 persones assistents a l'assemblea foren les treballadores de MAGSA.

La resposta de l'empresa va ser tretze acomiadaments, encara que després se'n van readmetre nou. Fou el primer episodi d'un llarg pols, en el qual alguns treballadors i jurats homes van fer costat a l'empresa, arribant a situacions de tensió a dins de les instal·lacions.

En les eleccions sindicals de 1975 van sortir escollits diversos jurats representants del moviment obrer clandestí, majoritàriament de Comissions Obreres, i finalment, el juliol de 1976, dos grups de treballadores d'INDO de l'Hospitalet van denunciar l'empresa a magistratura. Es deia, per exemple, que el sou mensual per una categoria, la 10, era de 17.906 pessetes per als homes i 14.296 pessetes per a les dones.¹⁵

Finalment, una primera sentència de febrer de 1977 va donar la raó a les treballadores i va obligar l'empresa a pagar igual a homes i a dones per la mateixa feina. No va ser el final dels conflictes, però va ser una fita important per la igualtat entre els gèneres molt més enllà de l'INDO o la ciutat.¹⁶

4. DE LA DÈCADA DELS VUITANTA ALS ÚLTIMS ANYS D'INDO A L'HOSPITALET

La dècada dels anys vuitanta va significar una etapa de creixement i expansió internacional per a la companyia, alhora que s'anava abandonant la direcció històrica que fins aquells moments havia tingut l'empresa.

El 1986, amb l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea (CEE), INDO va augmentar les exportacions, alhora que també augmentava la competència al mercat interior, amb l'entrada de nous productes. La primera filial d'INDO s'havia establert a França el 1985, i a aquesta seguirien les de Bèlgica el 1986 i la dels Estats Units el 1988.

El 14 de setembre de 1987 es produeix un punt d'inflexió en la història d'INDO, quan va iniciar cotització en borsa. El grup INDO, primer fabricant espanyol d'ulleres, lents òptiques i instruments oftalmològics, havia passat a estar format per un hòlding de 10 societats, amb sis factories ubicades totes elles a Espanya.¹⁷

¹⁵ Idem.

¹⁶ *La Vanguardia*, 27 de febrer de 1977, pàg. 24.

¹⁷ *La Vanguardia*, 13 de setembre de 1987, pàg. 63) i FERNÁNDEZ, 1987, pàg. 66,67 i 92.

Amb una trajectòria empresarial de 50 anys, INDO estava produint anualment 2 milions de muntures i ulleres de sol, 10 milions de lents oftàlmiques i 3 milions de lents solars. INDO va arribar a ser la cinquena empresa d'òptica a Europa.¹⁸

Com a conseqüència de les diferents ampliacions del grup empresarial, l'INDO de l'Hospitalet, que des dels anys quaranta fins a finals dels setanta havia estat el «vaixell insígnia» de la companyia, es va convertir en una empresa més del grup i va anar perdent rellevància.

En la dècada dels noranta, INDO va començar un programa de deslocalització de la producció a nivell internacional per tal de millorar els costos de fabricació. Es van crear noves filials de distribució que disposaven de laboratori de talla i tractament de lents. Així, el 1993 es va crear una planta de lents monofocals minerals a Tànger (Marroc), amb un laboratori i una delegació comercial. El 1996, una filial a Portugal. El 1997, un nou centre de producció a la Xina, a través d'una *joint venture* amb un soci local, per tal de fabricar muntures metàl·liques. En aquesta planta es van arribar a produir gairebé el 70% de les muntures INDO. El 1998 es va obrir un laboratori de talla i tractament de lents minerals i orgàniques a Xile. I el 2003 es va implantar una fàbrica de lents orgàniques a Tailàndia, on es van produir el 55% de les lents de la companyia.¹⁹

Les conseqüències d'aquestes deslocalitzacions no van trigar a repercutir al complex industrial de l'Hospitalet. L'any 1992 es produeix la primera reducció de la producció de muntures i de plantilla. Fou el primer d'un seguit d'expedients de regulació d'ocupació presentats per l'empresa, que intentava negociar amb el comitè d'empresa.²⁰ En diverses ocasions, les treballadores i treballadors no estaven d'acord amb les propostes, i el conflicte acabava en vaga. Per exemple, el maig de 1997 l'expedient afectava 60 dels membres de la plantilla de 581 persones.²¹

L'any 1999 es va tancar la producció de lents bifocals a la fàbrica de l'Hospitalet, i es va passar a subcontractar-la a tercers. El març del 2000, l'expedient de regulació d'ocupació afectava 130 persones, que es van declarar en vaga. Les treballadores i els treballadors denunciaven que la raó del seu acomiadament era la voluntat de portar la producció de l'Hospitalet, on el sou mitjà era de 150 mil pessetes mensuals, a les fàbriques del Marroc i la Xina, on el sou era de 20 i 10 mil pts. mensuals, respectivament.²²

No només l'INDO de l'Hospitalet va patir les deslocalitzacions. L'any 1999 es va tancar la planta de lents de Saragossa, amb el trasllat de la fabricació de les monofocals

¹⁸ FERNÁNDEZ, 1987, pàg. 95 i 8.

¹⁹ INDO, 2004, pàg. 23.

²⁰ *El País*, 29 de juny de 1994.

²¹ *La Vanguardia*, 27 de maig de 1997.

²² *El País*, 22 de març de 2000.

“Vista” sus ojos con elegancia...

Las nuevas gafas "GLORY", de INDO, han sido diseñadas de acuerdo con las últimas tendencias de la moda mundial. Son gafas que "visten".

Las gafas "GLORY" —fabricadas a base de celuloide y enchape de oro de 20 microns—, son una verdadera joya... que usted lucirá con satisfacción.

¡Ródale a su Óptico!

CUANDO ADQUIERA SUS GAFAS... ¡EXIJA ESTA MARCA!

MODELO "GLORY". Enchape oro de 20 microns.
P. L. P. 850 Ptas.

Todas las gafas INDO llevan grabada esta marca en la varilla. Así para usted la mejor garantía de calidad.

LOS PRODUCTOS OPTICOS INDO SATISFACEN EN 63 PAISES

Publicitat del model d'ulleres "Glory" d'INDO, que va obtenir molta repercussió i vendes a la dècada dels seixanta. Revista Indóptica, 1964.

minerals a la factoria del Marroc i de la línia de lents orgàniques a Vilafant (Girona). I el 2007 va tancar la fàbrica del Marroc, quan les plantes asiàtiques ja eren a ple rendiment.

La Junta General Extraordinària d'accionistes va aprovar el trasllat de l'empresa a Sant Cugat del Vallès (Barcelona). L'últim sopar de Nadal celebrat a l'INDO del carrer de Santa Eulàlia va ser el desembre de 2006. El febrer de 2007 es va tancar la seu his-

²³ INDO, 2004, pàg. 24.

tòrica de l'Hospitalet. L'activitat productiva que encara s'hi portava a terme es va traslladar a altres instal·lacions de l'empresa: la producció de lents progressives minerals, a Vilafant (Girona); el laboratori de lents orgàniques, al laboratori del Papiol (Barcelona); el laboratori de lents minerals, a Bilbao, i els serveis centrals i el departament de Recerca + Desenvolupament, a la nova seu de Sant Cugat del Vallès (Barcelona).²³ Uns mesos més tard, es procedeix a l'enderrocament de les instal·lacions de l'INDO després de 64 anys a l'Hospitalet. No en va quedar res. No es va conservar ni tan sols el plafó ceràmic del sol. No hi ha cap testimoni que ens parli que a l'illa de cases que avui ocupen els pisos del carrer Santa Eulàlia amb Amadeu Torner i avinguda del Carrilet hi havia hagut un recinte fabril on van treballar milers de persones i que les ulleres que s'hi fabricaven van ser un referent de qualitat i tecnologia per a tota l'òptica espanyola i internacional.

5. CRONOLOGIA

- 1937** Fundació d'INDO, Industria Nacional de Óptica pels germans Cottet a Sevilla.
- 1939** Trasllat de l'empresa a Barcelona, al carrer Blesa núm. 47 (Poblenou), dedicada a la fabricació de lents òptiques i ulleres.
- 1940** Cristóbal Garrigosa, enginyer òptic, comença com a director tècnic d'INDO.
- 1942** Estand d'Industria Nacional de Óptica a la Feria de Muestras de Barcelona.
- 1942** Constitució a Barcelona de les societats que conformarien el grup INDO: INDO (Industrial Nacional de Óptica, SA), MAGSA (Manufacturas de Armazones y Gafas, SA) i SACO (Sociedad Anónima de Cristales Ópticos).
- 1943** Inici del trasllat de l'INDO del carrer Blesa de Barcelona al carrer de Santa Eulàlia números 191 al 201 de l'Hospitalet de Llobregat.
- 1943** Manufacturas de Armazones y Gafas, SA (MAGSA) s'instal·la a l'Hospitalet.
- 1946** INDO fabrica a Barcelona les primeres lents bifocals foses.
- 1946** Comencen les exportacions.
- 1949** Sociedad Anónima de Cristales Ópticos (SACO) trasllada la fabricació de lents a l'Hospitalet.
- 1949** Es realitza la fusió de vidre òptic a la mateixa empresa.
- 1950** Creació del Departament d'Unilux.
- 1952** El mes de maig, les vendes d'INDO Barcelona assoliran la xifra rècord d'1.003.373,30 pessetes.
- 1953** INDO rep el títol d'Empresa Modelo per part del govern espanyol.
- 1954** Industria Nacional de Óptica SA canvia de nom per Industria de Óptica SA.
- 1954** Cristóbal Garrigosa entra com a soci a formar part de la gerència de l'empresa.
- 1960** Noves lents Ortolent.
- 1962** Publicació d'Indóptica, Boletín comercial de INDO.
- 1967** Inauguració de la sucursal d'INDO a Bilbao.
- 1971** Canvi de denominació social per INDO Internacional SA.
- 1972** Canvis en la direcció d'INDO per la mort de Cristóbal Garrigosa i la jubilació de Rolando Cottet. Es nomenen administrador general i gerent del grup, Jorge Cottet i Antonio Garrigosa, respectivament.
- 1973** Inauguració d'un nou edifici d'oficines a l'Hospitalet.
- 1973** Inauguració de noves instal·lacions a Saragossa per a la fabricació de lents esfèriques (MEPSA).

- 1974** Es trasllada a la fàbrica de Tortosa tota la producció de muntures i ulleres de sol d'acetat que es feia a l'Hospitalet.
- 1974** La plantilla de les empreses del Grupo INDO sobrepasa les 2.000 persones.
- 1974** Presentació d'INDOMATIC, nova màquina automàtica de bisellar dissenyada a la pròpia empresa.
- 1976** Nova sucursal INDO a A Coruña.
- 1977** Sentència favorable a les treballadores d'INDO: «igual feina igual salari».
- 1978** Fabricació de muntures amb la nova frontissa elàstica INDOFLEX, desenvolupada a la mateixa empresa.
- 1985** Creació de la primera filial a França.
- 1986** Entrada d'Espanya en la CEE i primeres filials exteriors d'INDO.
- 1986** Inauguració d'INDELOR SA, la nova planta de lents orgàniques d'INDO a Vilafant (Girona).
- 1987** 50è aniversari d'INDO. Va arribar a ser la cinquena empresa d'òptica a Europa. Nou equip directiu d'INDO, deixant enrere la gerència tradicional que havia tingut fins aleshores.
- 1993** Planta de lents monofocals a Tànger (Marroc).
- 1996** Filial a Portugal.
- 1997** Nou centre de producció a la Xina.
- 1997** Vaga de la plantilla de treballadors i treballadores de l'Hospitalet. Expedient de regulació per a 60 treballadors i treballadores dels 581 empleats que hi havia a la planta.
- 2005** Inauguració del laboratori del Papiol (Barcelona).
- 2005** Venda de l'edifici INDO de l'Hospitalet a la immobiliària URBIS.
- 2006** El desembre se celebra l'últim sopar de Nadal a l'INDO de l'Hospitalet.
- 2007** Trasllet d'INDO a Sant Cugat del Vallès (Barcelona).
- 2007** S'enderroca la seu d'INDO del carrer Santa Eulàlia - Amadeu Torner.
- 2010** INDO presenta concurs de creditors.
- 2014** INDO és comprada pel fons de capital risc Sherpa Capital.

6. FONTS DOCUMENTALS

Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat

Arxiu Nacional de Catalunya

Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat: documentació cedida per Marisol Marín, Cristóbal Martín, Dámaso Mayoral i Juan Momboise.

7. FONTS ORALS

Extreballadors d'INDO: Eugenio Cea, Cristóbal Martín, Dámaso Mayoral. Esperança Sánchez, Maria Elena Sintas, José Hernández, Josep Maria Bella, Juan Vizcaino, Marisol Marín, Lola Gales, Rosario Ruiz, Alberto Vidal i Susana Bolao.

Josep Maria Bella, exgerent de Cottet, i Jorge Cottet, expresident d'INDO.

Diana i Pilar Garrigosa, filles de Cristóbal Garrigosa.

8. BIBLIOGRAFIA

BORJA DEVESA, José Miguel. *Historia gráfica de la óptica*, Barcelona: JIMS SA, 1990.

CAMÓS, Joan i GONZÁLEZ FANJUL, Mercedes. «Activitat econòmica a l'Hospitalet 1930-1980. La contribució industrial». Dins *Quaderns d'Estudi*, núm. 3, Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 1987.

DIVERSOS AUTORS. *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet i Ajuntament, 1997.

DIVERSOS AUTORS. *Història econòmica de la Catalunya contemporània. Segle XX. Vol. 4 i 6*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1989.

FERNÁNDEZ, Mariano. *Medio siglo de óptica*, INDO, 1989.

GIL MESEGUER, Enric. *Repetició de la jugada. Història social de l'esport a l'Hospitalet*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 2000. (Recerques; 2)

INDO. *Documento de Registro de Acciones*. Anexo I del Reglamento (CE) nº 809/2004 de la Comisión de 29 de abril de 2004.

INDÓPTICA, *Boletín comercial de INDO*. Núm. 22, otoño 1973.

LÓPEZ RAIMUNDO, Gregorio. *Primera Clandestinidad. Memorias*. Barcelona: Antártida/Empúries, 1993.

RIBAS I MASSANA, Albert. *L'economia catalana sota el franquisme (1939-1953)*, Barcelona: Edicions 62, 1978.

SANTACANA I TORRES, Carles. *Victoriosos i derrotats: el franquisme a l'Hospitalet, 1939-1951*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

TIRADO FABREGAT, Daniel A. «Activitat econòmica, especialització productiva i competitivitat: situació actual i reptes de futur». Dins *Quaderns d'Estudi*, núm. 25, Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 2011.

VILLAGRASA LARIZ, Emiliano. *Una ciudad en marcha: Hospitalet de Llobregat*, 1961.

9. WEBGRAFIA

https://www.cottet.es/historia_cottet [consulta 7 de febrer de 2017]

<http://www.oftalmo.com/informacionoftalmologica/pdfs-periodico/periodico%202004-2.pdf>

«¿Quién fue Cristóbal Garrigosa?» En *Información ofmatológica*. Publicación destinada a todos los oftalmólogos. Año 11. Número 2. Marzo-Abril 2004, pág. 16 [consulta 27 de febrer de 2017].

10. AGRAÏMENTS

El meu agraïment a totes les persones que van aportar el seu testimoni per documentar l'exposició *La INDO de l'Hospitalet: memòria gràfica d'una empresa* i que han fet possible el present article:

Eugenio Cea, Cristóbal Martín, Dámaso Mayoral. Esperança Sánchez, Maria Elena Sintas, José Hernández, Juan Vizcaíno, Marisol Marín, Lola Gales, Rosario Ruiz, Alberto Vidal, Susana Bolao, Josep Maria Bella, Jorge Cottet, Diana Garrigosa i Pilar Garrigosa.